Kulturne slike s Kranjskega.

(Spisal **Jos. Ciperle.**)

9. Emona.

Rimljani osnovali so po Kranjskem prva mesta. Najodličnejše med temi je bila Emona, sedanja Ljubljana. Pravljica sicer pripoveduje, da jo je zasnoval že grški junak Jazon iz Tesalije. On odpeljal je namreč Medejo, hčer kralja kolhiške dežele. Kolhiška dežela je bila tam, kjer so sedaj tri ruske provincije Imeretija, Mingrelija in Gurija ob Kavkazu. Bežal je z njo po Donavi navzgor, iz Donave zavil jo je po Savi, in iz Save v Ljubljanico. Pripluvši pa na to mesto, kjer je sedaj Ljubljana, nastopi zima. Zato utabori se tukaj, ter zasnuje Emono. Prihodnjo pomlad jadra zopet po Ljubljanici navzgor do nje izvirka pri Vrhniki. Od tam nesó pa njegovi spremljevalci čolne na ramenih do Jadranskega morja, po kojem potem srečno priplujejo v svojo domovino Tesalijo.

To je se ve le pravljica. Istina pa je, da so Rimljani sezidali tu svoj tabor pod vlado cesarja Avgusta. Ta tabor dvigal se je na sedanjem Mirji. Ostanki njegovega ozidja vidijo se še dan danes. Oni merijo 412 *m* na dolgost in 317 *m* na širokost. V tem taboru bilo je prostora za tri rimske legije.

Poleg njega so se naselili pa kmalu tudi civilni prebivalci. Saj tako se je godilo skoro poleg vsacega taborja. Prebivati se je zdelo Rimljanom le tam varno, kjer so imeli poleg sebe vojake. Tudi na sedanjem Gradu sezidali so rimsko trdnjavo ali „kastél.“ To ime se je pa še ohranilo. Še dan danes govoré Ljubljančani: „Grem na kastél,“ — ali pa: „Pridem s kastela.“ Stara imena se čudovito dolgo ohranijo med narodom. Tako bo tudi najbrž ostalo ime „Blatna vas“ v Ljubljani, naj jo Ljubljančani še tisočkrat prekrstijo v „Kolodvorske ulice“. Ljubljančani, posebno starejši, še mnogo raje zahajajo v Blatno vas, nego v Kolodvorske ulice. Mnogo imen bi pa tudi res ne bilo treba prekrščevati, če tudi niso posebno lepa. Zakaj neki ne prekrstijo nasprotno Rožnih ulic, saj te ulice tega lepega imena tudi ne zaslužijo.

Emona dobila je tudi vodovod, v koji so bili napeljani studenci z Glinc nad Dravljami. Izkopan je bil skozi sedanjo Kamno gorico, dalje čez Draveljsko gmajno, Zgornjo in Spodnjo Šiško ob znožji Šišenskega hriba in ob Latermanovem drevoredu, ter se je končal v starem Ljubljanskem predmestji v Gradišči.

Pri raznih izkopavanjih v sedanjem stoletji našli so na mnogih krajih v Ljubljani razne ostanke iz rimskih časov. Tako n. pr. je stal pred nekdanjimi tako zvanimi „nemškimi vrati“ amfitejater; pri zidanji zgornje realke zasledili so na rimsko kopel; in sedanja Kri-

ževniška cerkev stoji tam, kjer se je dvigal pod Rimljani tempelj boga Neptuna. Razen tega boga imela sta pa še v Ljubljani svoji svetišči: Serapis in Savus. (Savus-Sava.) Ime te reke je namreč v latinskem jeziku moškega spola.

Gotovo je imela Emona tudi svojo šolo, saj so zasnovali rimski cesarji v vsacem količkaj odličnem kraji učilišča.

Ob Tržaški in Dunajski cesti so bili pa grobovi, kajti Rimljani so pokopavali mrliče vedno ob cestah.

10. Rimska imena po Kranjskem.

Našemu Triglavu dali so Rimljani ime: mons Tullus. Tedaj že njim je bil znan naš orjak. Čudno je pa le to, da naš slavni Valvazor tega hriba ne pozna. — Kraševsko gorovje imenovalo se je v rimskih zemljepisih: mons Carusadius, in Snežnik na Notranjskem nosil je ime: mons Albius.

Jezer Kranjskih je bilo znano Rimcem le dvoje: lacus lugeus, t. j. Cerkniško jezero, in lacus auracius, t. j. Blejsko jezero.

Rek so poznali več. V prvi vrsti se imenuje Savus (Sava), Corcaras (Krka), Colapis (Kolpa) in Frigidus (Vipava).

Razen Emone zasnovali so Rimljani še mnogo druzih mest. Tam, kjer se dviga sedanji Kranj, stalo je rimsko mesto Santicum, kakor piše Hicinger. — Ravno tako stalo je v okolici Višnje gore mesto Magnania. Vsaj tako trdi Valvazor. — Sedanja Vrhnika se je imenovala pod Rimljani Nauportus. Ta kraj je bil pa že zasnovan, preden so prišli Rimci v naše kraje. Ti so ga le razširili in utrdili. — Trebnje je imelo ime Praetorium Latobicorum. — Vas Vihre pri Krškem stoji na mestu, kjer je bil sezidan rimski Municipium Flavicorum Neviodunum. — Sedanji Ig pri Ljubljani se je zoval Magnus Vicus. — Tudi Idrija je že bila rimska naselbina, ki se je klicala „ad Silanos“, kakor piše Linhart. — Na hribu Soviči nad Postojno dvigal se je rimski kastel Poreston imenovan, isto tako so našli na Veliki Trati nad Št. Vidom pri Ljubljani ostanke kastela iz lesa. Zadnji stal je pa že v predrimskih časih.

11. Rimske ceste.

Najimenitnejša na Kranjskem je bila ona rimska cesta, ki je vodila iz Oglej a v Celje. Glavne postaje na nji so bile:

1. Fluvio frigido, t. j. sedanja Ajdovščina na Goriškem.

2. Ad Pyrum in Alpe Julia. Sedaj se imenuje ta kraj Hrušica. Tudi celo gorovje, na kojem leži ta kraj, zove se Hrušica.

Najviši vrh tega gorovja je Javornik (Kranjski Rigi) 1242 *m* nad morjem. Nanj vede rudeče zaznamovana pot ravno iz sela Hrušica, ki leži že sama 867 *m* nad morjem. V nji vidi se iz rimskih časov četverovoglat zid, kojega vsaka stran meri blizo 70 metrov. — Kakor se lehko razume, je bila stara rimska cesta ona, ki še dan danes vede iz Cola, skozi Podkraj, Hrušico v Logatec.

3. Longaticum, sedanji Logatec.

4. Nauportus, sedanja Vrhnika. Že v predrimskih časih stal je ta kraj, ki je bil velevažen za trgovino. Tu nakladali so se razni pridelki starega Ilirika na barke, ter so se prevažali potem dalje po Ljubljanici in Savi; ali so se pa skladali z bark oni, ki so prišli iz severnih krajev po Savi in Ljubljanici nazgor. Od tod so se potem prevažali dalje po cesti v Oglej ali pa še v kak bolj na jugu ležeč kraj.

Tudi tu najdemo še ostanke nekdanjega rimskega tabora, ki je zavzemal skoro štiri orale površja. Obdajal ga je zid, kojega vsaka stran merila je skoro 150 metrov. Kraj Mirke pri Vrhniki ima od tega zidú svoje ime, kakor Mirje v Ljubljani.

A tudi na višavah med Logatcem in Vrhniko našli so ostanke rimske trdnjave, koje narod še dan danes imenuje „Ajdovski zid".

5. Emona.

6. Savo fluvio, to so sedanje Črnuče.

7. Ad Quarto decimum v okolici Mengeša.

8. Ad Publicanos stalo je tam, kjer je sedaj vas Lukovica.

9. Altrans, to je sedanja Trojana. Tudi tukaj je bila rimska trdnjava. Ostanki njenih zidov se poznajo še dan danes pod cerkvijo sv. Mohorja. Od njih ima tudi občina Podzid svoje ime.

Druga imenitna cesta je pa vezala Emono s Siskom. Postaje na nji so bile:

1. Ad Acervos. Sedaj se imenuje ta kraj Zatičina. V predrimskih časih stalo je tam ilirsko gradišče, in krog njega mnogo velikanskih gomil, v kojih so počivala trupla starih Ilircev. Tacih gomil nahaja se pač še mnogo po druzih krajih na Kranjskem. O njih spregovorim tudi o priliki kaj več. Po njih imenovali so potem Rimljani to postajo „Ad Acervos", t. j. po naše „pri gomilah".

2. Praetorium Latobicorum, sedaj Trebnje. Ta kraj zopet dobil je svoje ime po prebivalcih. Rimci so imenovali one Ilirce bivajoče v tem kraji Latobike, ti so taki, ki prebivajo ob močvirji. Sedanji Ljubljančan bi jih zoval „morostarje".

3. Crucium, to so sedanje Griblje pri Št. Jarneji.

4. Noviodunum, sedaj vas Vihre pri Krškem.

5. Romula imenuje se pa sedaj Jesenice, ki leže tik hrvatske meje.

Tretja rimska cesta je šla čez Ljubel v Virunum, ki je ležalo pri Celovci. — Četrta speljana je pa bila iz Ložke doline na Notranjskem v dolino reke Krške. Od te ceste odcepila se je pa druga, ki je peljala na Ig. — Peta rimska cesta je pa vezala Krško dolino z dolino reke Kolpe. Pri Črnomlji ohranjen je še dobro kos te ceste. — Poleg teh zgradili so Rimljani pa še mnogo drugih manjših cest in potov po Kranjskem. (Dalje prih.)

Martin in Jera.

(J. Ravnikar.)

Dvaindvajseto poglavje.

Huda vest se ne da zadušiti s prekanjeno premetenostjo.

Od Krznarja se napoti starešina k Petru Boltetu. Medpotoma pride nehote do Marko Klinca, kjer se vstavi. Če bi ga bil popred zagledal, bil bi se ga gotovo ognil, kajti odkar se je pravdal z Jurijevim očetom, bilo bi jednemu kakor drugemu tesno pri srcu, kadar bi se kje sešla; toda, kakor rečeno, iz nenada naleti starešina na oglu stranske ceste uprav na Marko.

„Ali si ti?“ izpregovori starešina.

„Da, kakor sem dolg in širok“, odgovori mu Marko.

Starešina: Kako je to, da ne prideš nič več k meni, na denarje tudi ne misliš, ki sem ti jih posodil.

Marko: Zdaj nimam denarja. Ako stvar premislim dobro, me je groza, ker sem tvoj denar tako drago plačal.

Starešina: Takrat, ko sem ti dal denar, nisi tako govoril; to ni lepo od tebe.

Marko: Bodi lepo ali grdo! Ali je to lepo, da od tistega časa, odkar sem dobil denar od tebe, nimam niti jedne mirne ure?

Starešina: Ne brbrljaj tako, Marko! Vsaj nisi nič neresničnega govoril.

Marko: To ti vedno trdiš, toda meni vest pravi, da sem krivo prisegal.

Starešina: To ni resnica, Marko! Pri duši moji, da to ni res. Ti si le prisegel na to, kar se ti je čitalo, in to je bilo jasno pisano. Jaz sem ti več kot stokrat čital — in ti si vselej pritrdil in rekel: „Na to lahko prisežem“. Mari nisem postopal pošteno in odkrito? Čemu se ježiš in izgovarjaš. Sicer pa vem, da te dolg peče, govoriš pa tako zavoljo tega, da bi te čakal še dalje.

Marko: Motiš se, starešina! Ni tako. Ako bi imel denar, takoj bi ti ga vrgel pred te, samo da te moje oči ne vidijo več, kajti čim te opazim, srce mi postane nemirno.

„Ti si tepec"! pravi starešina, ali tudi njemu bije pri tem srce nemirno.

Marko: Jaz sem poslušal dolgo, kako si govoril, toda že s početka mi ni dopadlo, ker se mi je zdelo, da je sodnik tako govoril, kakor bi bil mojo izpoved razumel drugače.

Starešina: Kaj briga tebe ono, kar je sodnik razpravljal ustmeno. Ti si prisegel samo na to, kar se je čitalo iz listka.

Marko: Ali on je vender sodil po tem, kakor se je govorilo in kakor je razprava tekla ustmeno.

Starešina: Ako je bil sodnik nespameten, to tebe nič ne briga; imel je spise pred seboj, in če mu niso bili dovolj jasno napisani, lahko bi bil ukazal drugače napisati jih.

Marko: Vem dobro, da imaš vedno polno izgovorov, toda to mi vender ne umiri srca; pri vsakem obhajilu mi je tako hudo, da bi se pogreznil v črno zemljo. Oj, kaka sreča bi bila, da bi se pri tebi nikoli zadolžil ne bil. Oh, da bi te nikoli ne bil poznal! Bolje bi bilo za me, da bi bil popred umrl, predno sem tako prisegel.

Starešina: Za božjo voljo, Marko! Ne žalosti se toliko, ne nori! Le pomisli na vse! Mi postopamo oprezno. V svoji navzočnosti sem vprašal državnega zastopnika glasno in jasno: More li Marko na kaj druzega priseči, razen na ono, kar je na listku? Povejte mu, on ne razume vsega natančno. Ali se še spominjaš, kaj je on na to odgovoril?

Marko: Da, toda potem je — —

Starešina: Hm, rekel je pač naravnost: Marko ne more niti za las drugače priseči, kakor na to, kar stoji pisano na listku. Ni li govoril te besede?

Marko: Briga mene to, kar je on govoril!

Starešina: Sevede, te briga. Mari ti to še ni dovolj?

Marko: Ni! Pusti me, da ti vse povem, kajti le tako in nič drugače mora biti! Zastopnik ti je bil dolžan, kakor jaz; a ti veš dobro, kak junak je bil in kako je postopal. Za me je to slaba tolažba, kaj govori tako lakomen človek.

Starešina: Ne glej na njegovo življenje, nego na to, da je razumel, kar je govoril.

Marko: Ne vem, če je to razumel, vem pa, da ni živel tako, kakor bi se mu spodobilo.

Starešina: To se tebe prav nič ne tiče.

Marko: Jaz pak menim, da se tiče tudi mene. — Ako vidim, da človek v nekaterih stvareh ni pošten, ne sme se mu veliko zaupati. Radi tega se bojim, da me je ta malopridnež, tvoj gospod namestnik, preslepil, mislim torej, da se njegovo življenje tiče tudi nekoliko mene.

Starešina: Izbij si iz glave take misli, Marko, ti si prisegel le na to, kar je resnica.

Marko: Tudi jaz sem dolgo mislil tako, ali zdaj ne mislim, ker vest moja mi ne da nič več miru. Ubogi Jurij! Po dnevi in po noči, vedno mi je pred očmi in zmirom ga čujem, kako v potrebi, pomanjkanji, nevolji in v gladu k Bogu proti meni zdihuje. Oh, njegovi otroci bolehajo, rumeni so, slabotni in črni kakor cigani; bili pa so lepi, zdravi, cvetoči kakor angelji, in moja kriva prisega jih je pahnila v tako revščino.

Starešina: Jaz sem imel na vsak način prav, ker tako je bilo, kakor sem govoril. Zdaj je Jurij vzet na delo pri zidanji cerkve, tako si lehko opomore.

Marko: To mi ni nič mar. Če bi ne bil prisegel, bilo bi mi vse jedno, ali je Jurij bogat ali reven.

Starešina: To naj ti ne dela preglavice, kajti jaz sem imel prav.

Marko: Tega si ne morem iz glave zbiti. Ako bi mu bil podrl hišo in vzel vse njegovo imetje, ne bilo bi mi tako hudo pri srcu. Oj, starešina, starešina! Zakaj sem uprav jaz to naredil? Oh, kmalu pride zopet sveti postni čas! Kako srečen bi bil, da sem tisoč metrov pod zemljo!

Starešina: Za Boga, Marko, ne upij tako na cesti, lahko te kdo sliši! Ti se mučiš zastonj, ker vse je gola resnica, kar si izpovedal.

Marko: Bodi temu tako ali tako, resnica pak je vender, da bi Jurij še danes imel travnik, ako ne bi bil prisegel.

Starešina: Nisi ga otél njemu, niti meni dal — in kaj vraga te tako skrbi, čegav je travnik.

Marko: Čegav je travnik, briga me malo, ali da sem prisegal po krivem, to mi — odpusti mi Bog — dela veliko skrbi.

Starešina: Ni res, da si prisegal po krivem; ono, na kar si prisegal, bilo je resnično.

Marko: To je samo zasukano. Jaz nisem rekel sodniku, kako sem razumel pisanje, a da ga je sodnik umel drugače kakor jaz, je resnica; ti pa govori, kakor se ti ljubi. Jaz pa vem — in tudi čutim, da sem bil Judež, izdajalec, moja prisega pa — govori ti kakor ti je drago — bila je kriva prisega.

Starešina: Obžalujem tebe in tvojo nespamet, Marko, vidim, da si bolan. Zdiš se mi tak, kakor bi bil vstal iz groba. Kadar pa je kdo bolan, prikazuje se mu vse drugače. Umiri se, Marko, pojdi z menoj na dom, da izpijeva čašo vina!

Marko: Ne ljubi se mi, ker me ne more na tem svetu nič več okrepiti.

Starešina: Umiri se, Marko! Izbij si to iz glave, pa pozabi na to, dok okrevaš. Takrat bodeš zopet izprevidel, da imam prav; tvoje pismo pa raztrgam, da boš bolj miren.

Marko: Ne tako, starešina! Le obdrži pismo. Če bi od gladu žrl tudi lastno meso, skrbel bodem, da ti poplačam še ta ostanek dolga. Ne maram, da bi natovoril na svojo dušo krvav denar. Si me li prevaril, ali če me je preslepil namestnik, no, to mi morda odpusti ljubi Bog, kajti jaz nisem mogel tako daleč misliti, kakšne nasledke bi vtegnila moja prisega imeti.

Starešina: Vzemi to pismo, Marko! Glej, jaz ga raztrgam pred teboj in prevzamem vse na se. Umiri se zdaj!

Marko: Vzemi na se, kar ti drago, starešina, dolg ti že plačam. Po jutrašnjem prodam svojo praznjo obleko, da se te rešim.

Starešina: Misli na kaj bolj pametnega! Tebi se — Bog ti odpusti grehe — meša. No, jaz moram dalje.

Marko: Hvala Bogu, da že vender odhajaš! Ako bi ostal še dalje tukaj, zmešalo bi se mi poleg tebe.

Starešina: Prosim te za Boga, umiri se! In zdaj sta šla narazen.

Ko pa je starešina ostal sam, moral je — in proti svoji volji zdihniti: „Še tega se mi je manjkalo, kakor da bi danes že ne bil prestal toliko neprilik."

Kmalu pa zaduši svojo slabo vest — in nadaljuje:

„Smili se mi ta nesrečnež, ker se tako žalosti. Ali nima prav, ker to ga nič ne briga, kako ga je razumel sodnik. Kdo vraga bi prisegal, ako bi se prisega tako natančno in ostro tolmačila. Vem tudi jaz, kako drugi ljudje tolmačijo prisego po svojem razumevanji, in to baš tisti, ki bi morali najboljše razumeti; vest jih pa vender ne grize; dočim se kakemu siromaku, kateri misli kakor Marko, zdi, akoravno mu je vse jasno, da so ga prevarali. Pri vsem tem bi bilo tudi meni ljubo, če bi se mogel otresti teh misli, ki me vznemirjajo neprenehoma. Grem nazaj v hišo, da izpijem čašo vina".

Tako je govoril, in kar je govoril, tega se je tudi držal.

(Dalje prih.)

Naši dopisi.

Z Goriškega. (Resna beseda učiteljstvu na Goriškem.)

„Primorska je jedina v naši državi, koje učiteljstvo nima svojega lista, kar gotovo ne dela posebne časti našim sosedom."

„Učit. Tov." str. 132, l. 196.

Ta stroga, a žalibog istinita obsodba, daje mi povod, da spregovorim nekaj besed z namenom, da ne ostanejo „glas upijočega v puščavi." Učiteljstvo slovensko je lahko ponosno na svoje delovanje v l. 1896. Na prvem mestu naj omenim našo „Zavezo",

Tretja rimska cesta je šla čez Ljubel v Virunum, ki je ležalo pri Celovci. — Četrta speljana je pa bila iz Ložke doline na Notranjskem v dolino reke Krške. Od te ceste odcepila se je pa druga, ki je peljala na Ig. — Peta rimska cesta je pa vezala Krško dolino z dolino reke Kolpe. Pri Črnomlji ohranjen je še dobro kos te ceste. — Poleg teh zgradili so Rimljani pa še mnogo drugih manjših cest in potov po Kranjskem. (Dalje prih.)

Martin in Jera.

(J. Ravnikar.)

Dvaindvajseto poglavje.

Huda vest se ne da zadušiti s prekanjeno premetenostjo.

Od Krznarja se napoti starešina k Petru Boltetu. Medpotoma pride nehote do Marko Klinca, kjer se vstavi. Če bi ga bil popred zagledal, bil bi se ga gotovo ognil, kajti odkar se je pravdal z Jurijevim očetom, bilo bi jednemu kakor drugemu tesno pri srcu, kadar bi se kje sešla; toda, kakor rečeno, iz nenada naleti starešina na oglu stranske ceste uprav na Marko.

„Ali si ti?“ izpregovori starešina.

„Da, kakor sem dolg in širok“, odgovori mu Marko.

Starešina: Kako je to, da ne prideš nič več k meni, na denarje tudi ne misliš, ki sem ti jih posodil.

Marko: Zdaj nimam denarja. Ako stvar premislim dobro, me je groza, ker sem tvoj denar tako drago plačal.

Starešina: Takrat, ko sem ti dal denar, nisi tako govoril; to ni lepo od tebe.

Marko: Bodi lepo ali grdo! Ali je to lepo, da od tistega časa, odkar sem dobil denar od tebe, nimam niti jedne mirne ure?

Starešina: Ne brbrljaj tako, Marko! Vsaj nisi nič neresničnega govoril.

Marko: To ti vedno trdiš, toda meni vest pravi, da sem krivo prisegal.

Starešina: To ni resnica, Marko! Pri duši moji, da to ni res. Ti si le prisegel na to, kar se ti je čitalo, in to je bilo jasno pisano. Jaz sem ti več kot stokrat čital — in ti si vselej pritrdil in rekel: „Na to lahko prisežem“. Mari nisem postopal pošteno in odkrito? Čemu se ježiš in izgovarjaš. Sicer pa vem, da te dolg peče, govoriš pa tako zavoljo tega, da bi te čakal še dalje.

Marko: Motiš se, starešina! Ni tako. Ako bi imel denar, takoj bi ti ga vrgel pred te, samo da te moje oči ne vidijo več, kajti čim te opazim, srce mi postane nemirno.